

Jerzy Duda *
Kraków

BIBLIOTEKI – ŹRÓDŁEM SUKCESU KOLEKCJONERA [LIBRARIES AS A SOURCE OF COLLECTORS' SUCCESS]

Abstrakt: Biblioteki, poza rolą utylitarną, znaczeniem naukowym i kulturowym czyli ogólnie rzecz biorąc cywilizacyjnym, są obiektami inspirującymi artystów, twórców różnych profesji, a także stanowią znakomity temat dla ludzi ogarniętych pasją kolekcjonerstwa. Dla kolekcjonerów, pojęcie biblioteka – zwaną także lecznicą duszy, "communem delectationem" czyli "przyjemnością sfer kulturalnych" – jest pojęciem bardzo pojemnym i zawiera zarówno obiekty, przedmioty w niej zgromadzone, ludzi z nią związanymi jak i procesy wywoływane przez nią. Są to np. akcje, również międzynarodowe, zmierzające do budowy biblioteki, odtwarzanie ich po klęskach żywiołowych itp. Kolekcjonerzy wykorzystują do budowy zbiorów różne przedmioty od widokówek, znaczków pocztowych, ekslibrisów do grafik, ilustracji, obrazów, a nawet modeli bibliotek wykonanych z różnych materiałów oraz oryginalnych mebli i innego sprzętu wykorzystywanych w bibliotekach itp. Kolekcje związane z bibliotekami są, często, atrakcjami – nie tylko w środowisku kolekcjonerów – pomocami naukowymi, a nawet pożądanymi elementami w pracach badawczych. Kolekcjonerzy zaś – poza satysfakcją i zadowoleniem – mają poczucie sukcesu ponieważ są nagradzani na wystawach, a także są zapraszani na prezentacje zbioru dzięki czemu upowszechniają wiedzę o bibliotekach.

BIBLIOTEKA – KOLEKCJONER – WARSZTAT PODRĘCZNY – WYSTAWY – ZBIORY BIBLIOFILSKIE

Abstract: Libraries, apart from their utilitarian role for science, culture and for the whole civilization, inspire artists and collectors. From collectors' point of view, the notion of library – known as "hospital for souls" or a "pleasure for cultural spheres" – is a very capacious one, which refers not only to objects collected in libraries but also to people involved in library activities and processes performed by libraries, including for example actions (also international) aimed at reconstructing libraries after natural disasters. Collectors collect various objects from postcards, stamps, bookplates to graphics, illustrations, paintings or even models or original furniture and other items of equipment used in libraries. Collections related to libraries are not only attractive, but also can support education and research. Collectors themselves feel satisfaction both due to the prizes they win on various exhibitions and to the fact, that they can disseminate knowledge on libraries.

BIBLIOPHILE COLLECTIONS – COLLECTOR – EXHIBITIONS – INFORMATION RESOURCES – LIBRARY

*

* *

Kolekcjoner jest jednym z bardziej specyficznych użytkowników biblioteki bowiem mając własną wizję zbioru czy kolekcji i będąc, na ogół, przygotowanym od strony teoretycznej i praktycznej do ich rozbudowy, poszukuje w bibliotece między innymi: potwierdzenia słuszności wyboru obiektu swojej kolekcji; materiałów do

* Dr JERZY DUDA absolwent Politechniki Krakowskiej, doktorat na Wydziale Architektury, miłośnik Krakowa, badacz i popularyzator dziejów techniki, a także kolekcjoner cracovianów szczególnie dawnych przewodników po mieście. Wielki Mistrz Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego, animator działań kolekcjonerskich, autor wystaw i prezentacji zbiorów bibliofilskich, fotograficznych i filatelistycznych (bibliofilatelii, teorii koperty). W dorobku ma dwie książki oraz ponad 300 artykułów, komunikatów i referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach. Otrzymał wyróżnienia i nagrody oraz odznaczenia w tym nagrody ministerialne i branżowe, również za pracę społeczną dla Miasta Krakowa, a w 2003 r. nagrodę św. Brata Alberta za działalność na polu kultury.

oceny unikatowości zbioru i sposobu jego ujęcia; rozwiązań problemów w tworzeniu i rozwijaniu kolekcji przez innych kolekcjonerów; ciekawostek dotyczących przedmiotu zbioru i kolekcji. Często te poszukiwania robią wrażenie chaotycznego, niespójnego i nieracjonalnego działania. Trzeba jednak zauważyć, że same poszukiwania mają dla kolekcjonera duże znaczenie poznawcze, a wybrane efekty poszukiwań są często przyjmowane przez niego z zadowoleniem i uznawane za sukces.

Odrębnym, a może i nietypowym zagadnieniem jest sytuacja w której biblioteka, jako obiekt, instytucja, wyposażenie również z jej zbiorami, historią, formą działania i ludźmi z nią związanymi, staje się głównym motywem kolekcji. Przykładów takich kolekcji jest sporo, a kolekcjonerzy budujący zbiory o takiej właśnie tematyce rekrutują się zarówno z pracowników bibliotek jak i spoza tych instytucji. Zbiory te są zróżnicowane przede wszystkim ze względu na przedmioty tworzące kolekcje, ale i zakres, cezurę czasową i inne. Przedmiotem kolekcjonowania są znaczki pocztowe i inne walory filatelistyczne, widokówki, różnego rodzaju formy graficzne, a nawet sprzęty i wyposażenie bibliotek. W efekcie tworzenia, rozbudowywania zbiorów i ich prezentacji powstają ciekawe opracowania i katalogi, towarzyszące wystawom, oraz inne publikacje zamieszczane zarówno w fachowej prasie kolekcjonerskiej jak i w publikacjach naukowych.

Wybitnymi przedstawicielami tej grupy kolekcjonerów są m.in.: John Henry Richter, George Eberhart, Larry T. Nix, Heinz Gittig [Gittig 2001; Gittig 2002] autor jedynego w swoim rodzaju katalogu znaczków pocztowych związanych z bibliotekami. Pośród wymienionych, uznanych w środowisku profesjonalistów w dziedzinie bibliotekoznawstwa oraz historii książki i bibliotek znajdują się kolekcjonerzy posiadający zbiory uzyskujące najwyższe nagrody na międzynarodowych wystawach. Przykładem jest Larry T. Nix, były dyrektor biblioteki w Wisconsin, który uzyskał na wystawie CHICAGOPEX w 2003 r. za zbiór pt. „Historia amerykańskich bibliotek” złoty medal oraz specjalne wyróżnienie [Nix 2000; Nix 2003]. Do najbardziej nietypowych kolekcji zaliczyć należy kolekcję sprzętu i urządzeń wykorzystywanych w bibliotekach zbudowaną przez Hansa Krola z Amsterdamu przekształconą w 2000 r. w Muzeum Biblioteki (Bibliotheekmuseum / Library Museum).

Wydaje się, że wspomniane osoby znalazły klucz do sukcesu, a nawet osiągnęły sukces w dziedzinie kolekcjonerstwa dzięki – najogólniej rzecz biorąc – bibliotekom w których przyszło im pracować, twórczemu wykorzystaniu zbiorów jak i umiejętnemu połączeniu wiedzy i kolekcjonerskiej pasji z odpowiednim doбором tematyki kolekcji.

Ponieważ od lat dziewięćdziesiątych 20. wieku próbuję dołączyć do grupy kolekcjonerów, których tematem kolekcji jest biblioteka, oraz upowszechnić bibliofilatelii w której „materiałem” jest znaczek pocztowy, a tematem książka postanowiłem zaprezentować dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie. Tym bardziej, że uznaję się za człowieka sukcesu, w świetle idei niniejszej konferencji – jeśli dobrze ją odczytałem. To swoje nieskromne uznanie się za człowieka sukcesu opieram na następujących przesłankach. Po pierwsze, w 2000 r. przyjęto moją wystawę „Bibliofilatelia 1” i umożliwiono mi jej zaprezentowanie w miejscu najgodniejszym z godnych dla tego typu zbiorów, to jest w Bibliotece Jagiellońskiej; po drugie, w 2005 r. zbiór znaczków pocztowych i widokówek został włączony do wystawy zorganizowanej wspólnie przez Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie i Dom Kultury „Podgórze” w Krakowie Galerie Ekslibrisu i prezentowany pod wspólnym tytułem „Lecznice dusz na małych formach – ekslibrisy, znaczki pocztowe, widokówki”, po trzecie; również w 2005 r. umożliwiono mi wygłoszenie referatu jak i prezentację części zbioru widokówek dotyczących bibliotek, w trakcie trwania międzynarodowej konferencji organizowanej przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ pt. *Informacja o obiektach kultury i internecie*; i wreszcie po czwarte redakcje kilku czasopism kolek-

cjonerskich krajowych i zagranicznych np. „Filatelista”, „Spotkania z zabytkami”, „Akapit”, zainteresowały się moim zbiorem dzięki czemu mogły się ukazać artykuły na temat zbioru dotyczącego książki i biblioteki.

Sukces nie przyszedł jednak łatwo, a pomysł na kolekcję związana z bibliotekami tworzył się dziesiątki lat i chociaż nie zauważany przeze mnie rozwijał się i dojrzewał aby dać o sobie znać w sposób najmniej oczekiwany.

Zbiór dotyczący bibliotek (znaczki pocztowe, widokówki, grafika)

Znaczki pocztowe

Pierwsze objawy „kolekcjonerskiej słabości” wywołanej bibliofilstwem i bibliotekami ujawniły się w trakcie tworzenia mojej bibliofilatelii czyli kolekcji znaczków pocztowych dotyczących książki w najszerszym rozumieniu tego pojęcia. Okazało się bowiem, że podtemat – biblioteki i bibliotekarze – jak nazwałem tą część zbioru jest bardzo popularny i wręcz propagowany przez poczty wielu krajów świata.

Zbiór tylko katalogowanych znaczków pocztowych liczy ponad 1600 pozycji nie licząc FDC (First Day Cover), kartek pocztowych i innego materiału filatelistycznego. A temat „biblioteki i bibliotekarze” ma na świecie niezwykłych kolekcjonerów, także autorów opracowań i artykułów oraz katalogów. Tym bardziej nie mogłem go pominąć w mojej bibliofilatelii (patrz strona internetowa www.bibliofilatelia.org.pl) związanej z książką i jej dziejami.

Najczęstszym tematem znaczków pocztowych dotyczącym bibliotek, wydawanych przez poczty różnych krajów, są budynki mieszczące biblioteki fragmenty tych budynków oraz ich wnętrza.. Do najwcześniejszych należą znaczki wydane przez poczty: Hiszpanii w 1916 r., Columbii z 1941 r. (w formie przedrukowej), Islandii z roku 1925, Finlandii z roku 1932, Kuby w 1958 r., Egiptu w 1970 r. z okazji 100 rocznicy powstania Biblioteki Narodowej, Japonii na którym widnieje budynek biblioteki parlamentu wkomponowany w otwartą książkę, Wietnamu w 1974 r., Dominikany w 1974 r, Malezji w 1994 z budynkiem nowej Biblioteki Narodowej w stolicy Kuala Lumpur. Wydawanie znaczków z motywami bibliotecznymi jest kontynuowane i w ostatnich latach wydanych zostało sporo walorów. Do nich należą m. innymi: znaczki w formie bloku wydane przez poczty Litwy w 2005 r., Macau, a wcześniej bo w 1997 r. przez pocztę Urugwaju przedstawiający budynek biblioteki narodowej w Hiszpanii.

W 1945 r. poczta Rumunii wydała interesujący materiał filatelistyczny na który złożyły się znaczki, arkusiki oraz bloczek na których przedstawiono króla Karola I, który był fundatorem Biblioteki w Bukareszcie oraz króla Michała na tle budynku biblioteki.

Poczta Polska również wydała znaczki z budynkami bibliotek. Jako pierwszy wydano w roku 1935 r. znaczek z widokiem budynku Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Ten sam motyw został powtórzony przez Poczta Polską w 2003 r. kiedy to wydano znaczek oraz ilustrowana kartkę pocztową przedstawiające budynek biblioteki z okazji 750 rocznicy lokacji miasta Poznania. W 1945 r. ukazał się znaczek wydany przez Poczta Polską z dzieńcem dawnej Biblioteki Jagiellońskiej mieszczącej się w Collegium Maius, w 1977 r. z zamkiem w Kórniku w którym mieści się Biblioteka PAN, w 1999 r. znaczek przedstawiający fasadę budynku Biblioteki Polskiej w Paryżu.

Do wielce charakterystycznych znaczków ukazujących budynki bibliotek zaliczam także wydane przez pocztę Wyspy Faroer w 1978 r. dwa znaczki, które przedstawiają stary budynek biblioteki i nowy budynek. Grawerem obu znaczków jest Czesław Słania. Ten sam artysta zaprezentował się w 1954 r jako autor znaczka

z serii X-lecia PRL na którym znalazły się osoby w bibliotece. Wnętrza bibliotek znajdują się także na wielu znaczkach. Między innymi na znaczkach wydanych przez pocztę Szwecji w 1961 r. z okazji 300 rocznicy drukarstwa, poczty Islandii z 1968 r. czy nawet poczty Grenlandii z 1980 r.

Specjalne wydawnictwa poświęcono tak znakomitym i słynnym bibliotekom jak Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych, Bibliotece Watykańskiej (Biblioteca Apostolica Vaticana) oraz Państwowej Bibliotece im. W.I. Lenina w Moskwie.

Budynki bibliotek stanowią częsty motyw znaczków pocztowych natomiast w zapomnienie odchodzą biblioteki na kołach. Nazywane były w Polsce, z francuska *bibliobus*, w USA natomiast; za czasów pojazdów konnych zwane były *bookwagon*, a po rozpowszechnieniu samochodu – *bookmobile*. Stosowano je już od początku XX wieku do obsługi czytelników zamieszkałych w miejscowościach odległych od stałych bibliotek czy księgarni. Dotrwały w Polsce do lat siedemdziesiątych. Poczty kilku krajów zarejestrowały na znaczkach pocztowych tę ciekawą formę udostępniania książek. Do nich należy poczta Wysp Dziewiczych z serią znaczków wydanych w 1993 r. na 50 lecie obsługi bibliotecznej. Przypomniała ten sposób obsługi bibliotecznej poczta Rosji wydając w 2007 r. znaczek w formie bloczka przedstawiający wnętrze *bibliobusu*.

Na znaczkach pokazano także domowe biblioteki. Szafy biblioteczne i półki na książki prezentowane są na znaczkach wydanych przez; poczty; Rumunii w 1941 r., Algierii w 1980 oraz 1969 r. oraz Włoch z 1996 r. Oczywiście nie wymieniam tutaj znaczków z meblami bibliotecznymi znajdującymi się w tle portretowanych osobistości.

Zainteresowanie może wzbudzić również informacja, że na znaczkach pocztowych reprodukowane są dzieła malarskie obrazujące biblioteki. Jedno z nich jest dziełem wyjątkowym bowiem przedstawia bibliotekę widzianą oczami dziecka. Poczta Hiszpanii wydała w roku 1979 z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka znaczek z pracą pt. „Dzieci w bibliotece” wykonaną przez dziewięcioletka. Drugie zaś pochodzi z serii wydawanej przez pocztę Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku pt. Prawa Człowieka. Na jednym ze znaczków znalazł się tekst art. 26 dotyczącego prawa do edukacji, który jest ilustrowany obrazem Jacoba Larence pt. „Biblioteka” znajdującym się w bibliotece ONZ nazwanej od nazwiska Sekretarza Generalnego, który zginął w katastrofie lotniczej w 1961 r., Biblioteką Daga Hammarskjolda.

Odrębną i niezwykle interesującą grupę podzbioru – biblioteki – w bibliofilatelii stanowią okazjonalne kasowniki dotyczące bibliotek szczególnie jeżeli są one użyte na ozdobnych kopertach. Do takich zaliczam m. innymi kasownik z 1991 r. stosowany przed świętami Bożego Narodzenia w bibliotece założonej przez Sir Thomasa Bodley`a (Bodleiana) w końcu XVI wieku. Kasownik ten był stosowany 12 grudnia 1991 r. Inne kasowniki dotyczące bibliotek pochodzą z Japonii i Estonii.

Pośród ciekawych kasowników są również „polonika” np.: kasowniki „10 rocznica polskiej biblioteki im. Ignacego Domeyki w Buenos Aires”; „Biblioteka Polska w Paryżu – wystawa w Muzeum Generała Sikorskiego w Londynie”; „Otwarcie Biblioteki Polskiej w P.O.S.K-u „Również Poczta Polska stosowała i stosuje kasowniki okolicznościowe, które są używane najczęściej z okazji rocznicowych. Do rzadziej wydawanych należą kartki pocztowe wydawane dla uczczenia np. jubileuszu biblioteki.

Ciekawa inicjatywę podjęła poczta byłego ZSRR w latach pięćdziesiątych polegającą na wydawaniu ozdobnych kopert tzw. całości pocztowych, na których prezentowano rysunki budynków bibliotek. Wraz z okolicznościowymi kasownikami walory te pozwalają zbudować ciekawy zbiór tematyczny.

„Lecznice duszy”, „skarbnice wiedzy”, „księżnice”, jak dawniej określano biblioteki, nie mogły by powstać i funkcjonować gdyby zabrakło decyzji światłych władców i mężów stanu, zaangażowania ludzi kochających książki i rozumiejących znaczenie książki dla rozwoju cywilizacyjnego, gdyby nie było bibliofilów oraz chętnych do korzystania z bibliotek. Lista założycieli, donatorów, bibliotekarzy i ludzi zasłużonych dla rozwoju bibliotek jest bardzo długa i ma swój skromny odpowiednik w filatelistyce. Na znaczkach pocztowych zaprezentowano podobizny władców fundujących biblioteki, wielu znanych i mniej znanych twórców i dobroczyńców bibliotek. Do najsłynniejszych władców prezentowanych na znaczkach pocztowych należą: Ptolemeusz I oraz jego syn Ptolemeusz II twórcy biblioteki Aleksandryjskiej; Juliusz Cezar, cesarz August oraz Trajan dzięki któremu powstał w 100 r. n.e. Bibliotheca Ulpia., cesarz Karol Wielki, książę Jarosław Mądry, we Francji Karol V, król Węgier Maciej Korwin, król Polski Zygmunt August i Zygmunt III Waza. Na znaczkach znalazły się także podobizny księcia Jan de Berry, który zebrał kolekcję książek uznaną za współczesnych za najwspanialszą „księżnicę” królestwa. Wspaniałą kartę w historii w dziejach bibliotek zapisała rodzina Medyceuszów z Florencji szczególnie Kuźma i Wawrzyniec Wspaniały założyciele bibliotek Marciana i Laurecjana dla której Michał Anioł zbudował siedzibę z salą uznaną za najpiękniejszą salę późnego renesansu. Sławni ludzie mają swoje podobizny na znaczkach pocztowych, których wydanie nie wiązało się ze sprawami związanymi z bibliotekami. Tak jest w przypadku Mazarin, twórcy pierwszej biblioteki publicznej we Francji, Franciszka Petrarki nazwanego „ojcem nowoczesnego bibliofilstwa” a także „ojcem bibliotek publicznych”, Tomasza Parentucelli późniejszego papieża Mikołaj V założyciela papieskiej biblioteki w Rzymie oraz kardynała Basilio Bessariona, którego kolekcja książek stanowi trzon Miejskiej Biblioteki św. Marka we Florencji. Poczta Polska zaprezentowała na swoich wydawnictwach braci Załuskich (Kostki i Jędrzeja) twórców największej biblioteki w Polsce przedrozbiorowej, Edwarda Raczyńskiego, Tytusa Działyńskiego, Maksymiliana Ossolińskiego, które to nazwiska kojarzone są ze znanymi bibliotekami znajdującymi się w Poznaniu, Kórniku i Lwowie. Co również ciekawe na znaczkach pocztowych pojawili się bibliotekarze ci o wielkich nazwiskach jak i mniej znani. Bibliotekarzami byli np. Wilhelm Bude, któremu Franciszek I nadał tytuł „mistrza księżnicy królewskiej” jak i Gabriel Naude autor najstarszego (1627 r.) podręcznika do bibliotekoznawstwa, Bracia Grimm, Iwan Kryłow jak i filozof Immanuel Kant. W bibliotece pracowali Achille Rati, późniejszy papież Pius XI, Thomas Jefferson późniejszy prezydent Stanów Zjednoczonych, Johann Wolfgang Goethe i Wilhelm Gottfried Leibniz. Bibliotekarzami byli Georg Forster, Adolf von Harnak, Joachim Winckelmann i Ephraim Lessing.. Nie można pominąć również znanych osobistości w Polsce, którzy byli bibliotekarzami. Do nich należeli; wymieniony już Maksymilian Ossoliński, a także m. innymi Samuel Bogumił Linde, Joachim Lelewel, Henryk Arctowski oraz Stefan Żeromski.

Widokówki

Specyficzny i wdzięczny materiał kolekcjonerski, przeżywający obecnie renesans, stanowią widokówki zwane także pocztówkami. W okresie „złoty lat karty pocztowej” to znaczy przełomu wieków 19./20. i pierwszych dziesiątków lat 20. wieku, pomysłowość jej producentów do dzisiaj nawet szokuje rozwiązaniami pod względem zastosowanego materiału, pomysłowości w sposobie produkcji, nietypowych efektów a nade wszystko tematyką ilustracji. Pośród różnego rodzaju ilustracji, na które składały się; malarskie lub fotograficzne widoki fragmentów miast, budowli, budynków i ich wnętrz oraz innych jeszcze obiektów lub ich ruin, natrafia się – i to jak się okazuje dosyć często – na widokówko o tematyce „bibliotecznej”.

Wielce interesujące są pocztówki ukazujące fragmenty lub ruiny dawnych bibliotek. Np. widokówka wysłana 22 grudnia 1910 r. ze Smyrny do Krakowa na której przedstawiono ruiny biblioteki Celsusa w Efezie założonej w 110 roku n.e. czy widokówka przedstawiająca ruiny biblioteki wybudowanej przez cesarza Augusta w 28 p.n.e. przy świątyni Apollina na wzgórzach Palatynu tzw. Biblioteka Pallatyńska.

Wiele widokówek przedstawia budynki i wnętrza sławnych bibliotek. Do najciekawszych zaliczam; wnętrze biblioteki utworzonej przez angielskiego dyplomata i bibliofila sir Thomasa Bodley`a w 1602 r. tzw. The Bodleian Library; a także wnętrza bibliotek w Cambridge, St. Gallen, w Watykanie i w Pradze. Pośród kartek związanych z bibliotekami jest wiele ciekawostek, bo jakże inaczej określić kartki przedstawiające np. wojskową bibliotekę mieszczącą się w baraku w Domaszewiczach, podręczna bibliotekę Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej wydaną nakładem Zarządu Kola S.U.P Biur Sejmu i Senatu w latach 30. XX wieku; wnętrze biblioteki publicznej w Szczecinie z początku wieku XX mieszczącej się przy Bismarckstrasse jak również budynku biblioteki publicznej w tym mieście; czy bibliotekę w domu Heleny Modrzejewskiej w Stanach Zjednoczonych. Do radszych pocztówek, a ciekawych, zaliczam także te, które przedstawiają budynki bibliotek znajdujących się np. w Poznaniu, Grudziądzu, jak również w Warszawie, ze słynną Biblioteką Zafuskich. Do ciekawszych pocztówek zagranicznych zaliczam także np. prezentującą bibliotekę na Gibraltarze (pocztówka z 1908) czy budynki bibliotek zbudowanych w Stanach Zjednoczonych dzięki Andrew Cornegie.

Widokówki można zestawiać w grupy obejmujące wybraną bibliotekę, i ukazujące zmiany w czasie obiektu jak i otoczenia. Takie zestawy mają np. biblioteki; Raczyńskich w Poznaniu, Jagiellońskiej w Krakowie, a poza granicami np. biblioteka im. W. Lenina w Moskwie. Biblioteka Raczyńskich prezentowana jest w różnych ujęciach, o różnej porze dnia i nocy, także przed zniszczeniem oraz w gruzach po przejściu frontu.. Głównym motywem kartek jest oczywiście sam budynek biblioteki. Nieco inaczej traktowali nakładcy i wydawcy pocztówek, Bibliotekę Jagiellońską mieszczącą się przed wybudowaniem dzisiejszej siedziby przy al. Mickiewicza /gmach zbudowany w latach 1930–1939 wg projektu Wacława Krzyżanowskiego/ w Collegium Maius. Częstym motywem pocztówek jest dziedziniec Collegium Maius ze stojącym na nim pomnikiem Mikołaja Kopernika, także sam pomnik wykonany przez Cypriana Godebskiego w 1900 r. Pomnik stał na dziedzińcu do 1953 r. Również częstym motywem pocztówek jest wnętrze biblioteki, a szczególnie wygląd sali Tomasza Obiedzińskiego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, któremu zawdzięcza się powstanie tej sali w roku 1517. Jeden z jej widoków posłużył do wydania „cegiełki” na „ratowanie Biblioteki Jagiellońskiej, klejnotu kultury polskiej” wydanej nakładem Akademickiego Komitetu Pomocy Bibliotece Jagiellońskiej.

Pocztówki wydawane przez wiele krajów prezentują zarówno budynki bibliotek z różnej perspektywy jak i wnętrza, detale np. klatki schodowe, malowidła ścienne i wyposażenie. Do wyjątkowych pocztówek należą te, na których pokazano wnętrza bibliotek słynnych ludzi np. bibliotekę w domu Pierre Corneill`a czy biuro i bibliotekę Chateaubriand`a jak również wnętrza bibliotek klasztornych i uniwersyteckich.

Interesującą grupę widokówek tzw. bibliotecznych stanowią wydawnictwa amerykańskie ze Stanów Zjednoczonych AP. Przede wszystkim pocztówki te są rozpoznawalne zarówno ze względu na architekturę przedstawianych obiektów jak i specyficzny koloryt, wykorzystywany materiał i druk. Często na rewersie widokówki umieszczany jest opis obiektu nawet z danymi historycznymi co znakomicie wzbogaca jej wartość poznawczą dla wysyłającego jak i odbiorcy. Dodać należy do tego, że temat biblioteki i uniwersytety na pocztówkach jest bardzo popularny w Stanach Zjednoczonych AP co widać także po ofertach pojawiających się na stronach inter-

netowych domów aukcyjnych i portali np. ebay. Dodatkową ciekawostką jest i to, że część pocztówek z mojej kolekcji dotyczącej bibliotek to korespondencja wysłana z USA do Polski.

Grafiki

Wyjątkową grupę materiału kolekcjonerskiego dotyczącego bibliotek stanowią grafiki, głównie drzeworyty i miedzioryty wykorzystywane najczęściej do ilustrowania tekstów opisujących biblioteki lub będące samodzielnymi ilustracjami w dawnych gazetach codziennych i periodykach. Z wybranych wymienię: *Widok pawilonu pałacowego ordynacji hr. Krasińskich mieszczącego bibliotekę* oraz *Widok sali głównej w bibliotece*. Drzeworyty wykonane przez J. Krajewskiego drukowane były w czasopiśmie *Kłosa* nr 517 z dnia 15 maja 1875 r.; *Publiczna księżnica w Carogrodzie*. Drzeworyt niesygnowany przedstawiający widok sali wraz z informacją o tej bibliotece zamieszczony został w czasopiśmie wydawanym w Lesznie pt. *Przyjaciół Ludu* z dnia 5 sierpnia 1837 r.; drzeworyt zamieszczony w czasopiśmie *Illustrierte Zeitung* z 23 lutego 1870 r. przedstawiający wnętrze biblioteki w Paryżu; drzeworyt z numeru 13 *Deutsche Illustrierte Zeitung* z 1884 wykonanego na podstawie obrazu Enrigue Serra przedstawiającego grupę czytelników w bibliotece.

Opisany, w największym skrócie, fragment zbioru, zestawiony z różnorodnego materiału kolekcjonerskiego dotyczącego biblioteki, daje obraz szerokiej możliwości zarówno wyboru sposobu podejścia do tematu, samego procesu tworzenia kolekcji, jej rozbudowy, prezentacji, jak i badań, które są konsekwencją specjalizacji w zakresie wybranego tematu.

Kolekcjoner, a biblioteka

Trudno sobie wyobrazić kolekcjonera nie korzystającego z biblioteki chociażby dla celów, które zapisałem we wstępie. Oczywiście mogą to być różnego typu biblioteki zarówno naukowe, specjalistyczne (w odniesieniu do znaczków pocztowych np. biblioteka Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu) jak i biblioteki publiczne, a także biblioteki prywatne. Kolekcjoner korzysta z biblioteki także i dlatego, że traktuje ją jako składnik artystycznego przekazu, jako składnik świata, który przedstawiany jest w dziele plastycznym, filmowym, literackim, a zarazem może stać się motywem przewodnim kolekcji [Bednarska-Ruszajowa 1998]. Pomimo coraz większej dostępności zbiorów bibliotecznych, wielu kolekcjonerów podejmuje się tworzenia własnych bibliotek zawierających te pozycje, które są przez nich samych najczęściej wykorzystywane. Dotyczy to w szczególności różnego typu katalogów, leksykonów, opracowań encyklopedycznych, publikacji zawierających opracowania historyczne obejmujące dany materiał kolekcjonerski, a nawet katalogów aukcyjnych. Dla bibliotek gromadzenie katalogów np. dla kolekcjonerów znaczków pocztowych nie jest sprawą łatwą ze względu na to, że: katalogi są wydawane najczęściej rokrocznie, są wielotomowe (najpopularniejszy w Polsce katalog Michela tylko dla Europy ma obecnie 8 tomów każdy po około 2000 stron) i są drogie. Na szczęście coraz więcej katalogów jest dostępnych w wersji elektronicznej, ale za opłatą. Nawet jeśli można przyjąć, że kolekcjoner nie potrzebuje najbardziej aktualnego katalogu (np. w roku 2008 katalogu z roku 2008/2009) to i tak wymiana katalogów co jakiś krótki czas (co dwa lub pięć lat) wymagało by odpowiednich zabiegów w bibliotece publicznej z wygospodarowaniem środków finansowych na zakup ich.

Sprawą ważną dla kolekcjonera jest dostęp do katalogów aukcyjnych zarówno krajowych jak i zagranicznych. W tych katalogach znajduje się bowiem przegląd dostępnego na rynku materiału kolekcjonerskiego. Ko-

lekcjoner, dzięki nim, zapoznaje się z aktualnymi cenami i ich zmianami, a po ich analizie wyrabia sobie pogląd na temat aktualnych tendencji oraz może ocenić stopień zainteresowania danym tematem. Również i w tym przypadku coraz częściej katalogi są dostępne w wersji elektronicznej. Jednak wielu kolekcjonerom odpowiadają katalogi tradycyjne, w formie papierowej, w których można dokonywać zapisów, robić porównania i analizy w określonym przedziale czasu. Tradycyjna – papierowa – forma katalogu jest dla wielu poręczniejsza, łatwa do przenoszenia co pozwala mieć przy sobie w czasie dyskusji z innymi kolekcjonerami. Poza tym katalogi tradycyjne mają coraz lepszą i ciekawszą szatę graficzną i same mogą stanowić przedmiot kolekcjonerstwa (podobnie zresztą jak katalogi z aukcji książek czy dzieł sztuki).

Jedną z ważniejszych spraw dla kolekcjonera jest, także dostęp do piśmiennictwa dotyczącego przedmiotu jego zainteresowania. W zakresie filatelistyki obecnie na rynku wydawniczym jest 9 czasopism z czego w zasadzie tylko dwa, a mianowicie *Filatelist* jako czasopismo wydawane przez Zarząd Główny Polskiego Związku Filatelistów oraz *Przegląd Filatelistyczny* będący czasopismem prywatnym, mają zasięg ogólnopolski. Pozostałe są to na ogół kwartalniki wydawane przez niektóre Okręgi Polskiego Związku Filatelistów (np. *Filatelist Kaliski*, *Filatelist Małopolski*). Z własnego doświadczenia wiem, że bez prenumeraty, poszczególne czasopisma są trudno dostępne. Dotyczy to nawet głównego czasopisma PZF jakim jest *Filatelist*. Tym większe problemy mają kolekcjonerzy z dostępem do regionalnych czasopism filatelistycznych. Piśmiennictwo dotyczące filatelistyki jest w ostatnich czasach bardzo ubogie i dlatego kolekcjoner – filatelist ma możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji tylko w oparciu o książki, podręczniki i inne opracowania, wydawane kilkanaście lub kilkadziesiąt lat temu. Jak ona jest bogata i różnorodna można było przekonać się na kolejnych wystawach dających przegląd polskiej literatury filatelistycznej zorganizowanych w Szczecinie w roku 2000 oraz w 2005 r. w Kaliszu. Obszerna informacja na temat ostatniej wystawy znalazła się w czasopiśmie *Filatelist Kaliski* nr 3/87 lipiec–wrzesień 2005 r. Wielu filatelistów, zdając sobie sprawy ze znaczenia literatury w budowaniu zbioru i kolekcji, a także w prowadzeniu korespondencji i wymiany, kompletuje literaturę, wzbogaca swoją domową bibliotekę poprzez zakupy w antykwariatach oraz na aukcjach internetowych. O zaletach takiej podręcznej biblioteki, nie wymagającej większych zabiegów przy korzystaniu z niej, wie każdy jej posiadacz zaliczający się do starszego pokolenia zbieraczy. Coraz częściej kolekcjonerzy wykorzystują współczesne środki komunikacji do wymiany doświadczeń, do prezentacji zbiorów oraz do upowszechniania swoich badań. Tworzą indywidualne strony www na wzór naukowców z różnych dziedzin [Sapa 2007]. Nie znaczy to jednak, że biblioteki mogą być „zwolnione” z gromadzenia literatury dotyczącej kolekcjonerstwa w ogóle, a określonych działów w szczególności. Podstawowym problemem staje się właściwy dobór publikacji włączanych do zasobów bibliotecznych. Wydawać by się mogło np. że niektóre pozycje tracą, w miarę szybko, aktualność (np. katalogi, katalogi aukcyjne), natomiast dla kolekcjonera, mogą się okazać nieocenione w procesie budowania zbioru i jego opracowywaniu. Trzeba brać pod uwagę i to, że wiele starszych opracowań zachowuje aktualność i może służyć kolejnym pokoleniom kolekcjonerów. Dotyczy to leksykonów, podręczników, katalogów specjalizowanych itp. Inny problem dotyczy zasobu bibliotecznego z zakresu kolekcjonerstwa – w tym szczególnie filatelistyki – gromadzonego w różnych typach bibliotek. Być może, że ten zasób może być różny, zależnie od typu biblioteki np. inny w bibliotekach publicznych inny w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych, a zupełnie inny w bibliotekach fachowych i zakładowych. Zwracam uwagę szczególnie na filatelistykę chociaż wydaje się, że podobne sprawy będą dotyczyć także kartofilii oraz zbioru grafik. Z tym jednak, że zarówno kartofilia jak i zbiory grafik – a głównie to drugie – traktowane są jako kolekcje artystyczne, a więc inaczej niż kolekcje znaczków.

Wydaje się jednak, że dla kolekcjonera, najistotniejsza rola jaką ma do spełnienia biblioteka, głównie publiczna – oprócz ustawowego, ogólnie pojętego, zaspokajania potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych oraz uczestniczenia w upowszechnianiu wiedzy i kultury – sprowadza się do szeroko rozumianej współpracy z kolekcjonerem, promowaniu kolekcji poprzez organizowanie wystaw, pokazów i innych form prezentacji, a także upowszechnianiu wiadomości o kolekcji i kolekcjonerze, w tym także wyników jego prac i badań. Biblioteki, jako instytucje kultury o wysokim społecznym prestiżu, mogą przyczyniać się do rozwijania kolekcjonerstwa, do tworzenia odpowiedniej atmosfery wokół kolekcjonerstwa oraz mogą zadbać o jego promocję. Lekcja kolekcjonerstwa przyda się młodym do lepszego rozumienia świata, do kształcenia wyobraźni, a dorosłym stworzy pole do uczestniczenia w życiu społecznym poprzez kontakty i spotkania, a także rozszerzy granice przyjemności. Sądzę, że warto podjąć trudy rozpoznania „zasobu” kolekcjonerów i kolekcji na swoim terenie i to nie tylko tych kolekcji, których wartość kulturowa i społeczna pozwala zaliczyć je do zabytków ruchomych podlegających ochronie prawnej. Ważne jest aby zachować również i te zbiory i kolekcje, może o mniejszej wartości, ale będące świadectwem twórczej pracy kolekcjonerów nad opracowaniem ich koncepcji oraz przygotowaniem i rozwijaniem kolekcji. W ostatnim czasie przeglądałem wiele informacji dotyczących bieżących i planowanych działań zamieszczonych na stronach internetowych bibliotek www.wimbp.zgora.pl i tylko w nielicznych pojawiły się informacje o spotkaniach z kolekcjonerami czy to zaawansowanymi czy początkującymi, o wystawie kolekcjonerskiej czy publikacji na tematy kolekcjonerskie. Poza spotkaniami bibliofilskimi bardzo rzadko spotyka się wiadomości o kolekcjonerach i kolekcjach z zakresu filatelistyki, filokartystyki, birofilistyki, numizmatyki, filumenistyki i innych. Czy to oznacza, że kolekcjonerstwo stało się czymś niepotrzebnym? Jestem przekonany, że jest odwrotnie i że kolekcjonerstwo kwitnie i że ma przed sobą dobre lata, a biblioteki staną się źródłem sukcesów kolekcjonerów sprawując pewną formę mecenatu ideowego, informacyjnego oraz będą wsparciem dla wielu poczynań kolekcjonerskich także promocyjnych i upowszechniających.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Bednarska-Ruszałowa, K., red. (1998). Biblioteki i książki w literaturze. Kraków: Wydaw. UJ, 166 s.
- Eco, U. (2007). O bibliotece. Warszawa: Świat Książki; Bertelsmann Media, s. 47.
- Gittig, H. (2001). Bibliotheken und ihre Kostbarkeiten auf Briefmarken. Katalog: Berlin.
- Gittig, H. (2002). Bibliophile – philatelistische betrachtet: Marginalien 165. Heft. Wiesbaden.
- Głombowski, K.; B. Świdorski; H. Więckowska, red. (1976). Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Wrocław, Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kocójowa, M., red. (2001). Społeczeństwo informacyjne: Jakość edukacji i pracy bibliotekarzy. Kraków: Wydaw. UJ.
- Kocójowa, M., red. (2002). Elektroniczne publikacje w bibliotekach. Kraków: Wydaw. UJ.
- Nix, L. (2000). Bibliophilately Revisited: *American Libraries*. February 2000.
- Nix, L. (2003). The Story of America`s Libraries. Synopsis. National Topical Stamp Show the American Topical Association.
- Sapa, R. (2007). Indywidualne strony www historyków i matematyków we współczesnej komunikacji naukowej. [W:] Próchnicka, M.; A. Korycińska-Huras, red. Między przeszłością a przyszłością. Kraków: Wydaw. UJ.